

Näringslivseliterna i Djursholm och meritokratin

The business elites in Djursholm and their meritocracy

In this article, I examine the meritocratic privileges of business elites. These groups are not just any group, but those who have become central figures of power and role models in an increasingly corporatized and market-oriented society. From historically being socially marginalized, the economic and financial elites have become a significant elite group in Swedish and global society, with influence far beyond the economic and corporate institutions and organizations they control. My observations are based on Djursholm, a “leader community” of approximately 9,000 residents outside Stockholm that attracts a significant proportion of Sweden’s business elites; the specific question I address is how meritocracy is expressed in practice there. Given that business elites themselves, and others, often attribute their success to traditionally meritocratic abilities, such as hard work, diligence, and education, the aim is to examine how the meritocracy of these elites manifests itself in reality. What I will primarily try to show is how the business elites, and their children, try to interpret and renegotiate what meritocracy is usually about, and how meritocracy is adapted to their abilities and interests.

Keywords: elites, business community, meritocracy, equality, Djursholm

Den fråga som jag ska försöka belysa i denna artikel är hur meritokratin uttrycks i praktiken i de svenska näringslivseliternas främsta sociala rum, Djursholm. Mot bakgrund av att de gärna själva tillskriver sina framgångar traditionella meritokratiskt baserade förmågor i enlighet med en *self-made person*-logik, samtidigt som också andra förklarar deras framgångar på det viset, blir det intressant att undersöka hur dessa eliters meritokrati framträder i verkligheten. Det jag framför allt kommer att försöka visa är hur näringslivseliterna, och deras barn, försöker tolka och omförhandla vad meritokrati handlar om, och hur meritokratin anpassas till deras förmågor och intressen. I praktiken handlar det om att betydelsen av faktiska kunskaper, analytiska förmågor och intellektuella färdigheter, centrala värden i den traditionella modellen av meritokrati, tonas ner medan sociala, estetiska och kommunikativa förmågor idealiseras, vilket i realiteten skapar en ny slags meritokrati, väl anpassad till vår tids neoliberala och marknadsinriktade ideal. Mitt fokus i artikeln är alltså meritokratin som praktik snarare än meritokratin som idé, men de båda hänger förstås samman i min analys av näringslivseliternas makt och inflytande i dagens Sverige.

Näringslivseliterna och meritokratin som idé

Makt på meritokratisk grund, det vill säga uppfattningen att människors flit, engagemang, kunskaper, intellektuella och analytiska förmågor bör avgöra deras "anställningsbarhet", auktoritet och sociala och ekonomiska framgångar, är i dag ett högtidligt och ofta omhuldat ideal, inte minst inom de svenska och internationella näringslivseliterna, det vill säga bland storföretagsledare, kapitalägare och superrika samt framgångsrika entreprenörer (se t.ex. Kennedy & Power 2008; Khan & Jerolmack 2013; Noble & Roberts 2019; Mijs & Savage 2020; Friedman m.fl. 2024). Dessa åtnjuter som bekant betydande ekonomiska tillgångar och andra slags resurser som gör dem mäktiga och inflytelserika, såsom socialt och kulturellt kapital i form av bland annat nätverk och examina från prestigefyllda utbildningar (se Bourdieu 1996; Cousin m.fl. 2018; Eriksson m.fl. 2018; Gulbrandsen 2019).

Näringslivseliternas allt större förmögenheter, inte minst i Sverige under senare tid (se Cervenka 2022; Vikström 2024; Waldenström 2024) kan exempelvis möjliggöra ett behagligt och varierat liv i form av resor, fritidsaktiviteter och andra upplevelser, snabb tillgång till kompetent hälso- och sjukvård genom dyra privata försäkringar, effektiv och omfattande vardagsservice i form av städ- och trädgårdshjälp, läxhjälp för barnen, barnflickor, hantverkare och annat som sammantaget kan främja en hög livskvalitet och i förlängningen en god hälsa och ett långt liv. Av betydelse är också boende på platser som kan erbjuda vacker natur, trygghet och låg kriminalitet, omfattande kommunal och privat service, goda kommunikationer, ett rikt föreningsliv, avsaknad av social och ekonomisk misär, välfungerande förskolor och skolor och umgänge med likasinnade. Sist men inte minst leder ekonomisk potens till makt och inflytande och möjligheten att utforma samhället i enlighet med egna intressen och perspektiv.

En vanlig föreställning bland näringslivsledarna är att deras privilegier är välförtjänta då de har studerat flitigt, arbetat hårt, levt hälsosamt, varit företagsamma och entreprenöriella, aktiva och energiska samt produktiva och ansvarstagande för sig själva och sin omgivning. Denna föreställning utgör kärnan i den av dem så ofta hyllade meritokratiska ideologin, det vill säga idén att ekonomisk och social framgång, status och position i samhället ytterst beror på människors individuella och intellektuella förmågor snarare än på deras sociala bakgrund, klasstillhörighet, arv och börd (se Young 1961; Littler 2018; Markovits 2019; Sandel 2020). Dagens näringslivseliter inom finans, teknologi, social välfärd och andra starka tillväxtområden, med en sådan figur som USA:s president Donald Trump som ett bra exempel, beskriver sig gärna som *self-made persons*, som förtjänat sin framgång; inte sällan kan de peka på att de vuxit upp under knappa eller åtminstone ”normala” omständigheter socialt och ekonomiskt sett (detta gäller dock inte Trump). Sålunda ska deras framgångar ses som ett uttryck för rättvisa, då de helt enkelt vunnits genom personlig flit, engagemang, risktagande och aktivitet.

Rättvisa och meritokrati kan sålunda ses som intimt sammankopplade, men meritokrati är också intimt förbundet med ett upplysningsideal: det är primärt genom utbildning som ett meritokratiskt och därmed rättvist samhälle kan förverkligas (se t.ex. Themelis 2008; Mijs 2016; Holmqvist 2023a). Kanske särskilt i Sverige är denna uppfattning stark: genom den historiskt sett omfattande välfärdsstatens infrastruktur i form av bland annat fri utbildning, har väl alla lika stora chanser att ”bli framgångsrika”? En vanlig invändning bland samhällsvetare, politiker och debattörer i många andra länder är annars att de där så vanligt förekommande avgiftsbelagda utbildningarna, särskilt de mest attraktiva och prestigefyllda, det vill säga de som garanterat leder till välbetalda arbeten i framtiden samt inflytande och makt, skapar djupa orättvisor då alla helt enkelt inte har råd att gå dem. I Sverige har alla i teorin möjlighet att studera vid sådana prestigeinstitutioner som Lunds universitet, Handelshögskolan i Stockholm, Karolinska Institutet och Kungliga Tekniska Högskolan, för att nämna några. Det enda som krävs för att antas, formellt sett, är höga betyg eller motsvarande meriter – vilket utifrån en traditionell tolkning av meritokrati ju ska vara ett resultat av flit, ansvarstagande och intelligens.

Det här är en föreställning som upprätthålls inte bara av de svenska näringslivseliterna och deras ideologiskt associerade och allierade, såsom de flesta national- och företagsekonomer, ekonomijournalister, redaktörer på affärstidningar samt allehanda företärdare för näringslivets lobby- och utbildningsorganisationer och tankesmedjor, utan också genom landets statschefs, kung Carl XVI Gustafs, göranden och låtanden (se Holmqvist 2023b). I ett av sina juttal sade han till exempel följande: ”Jag tycker det är viktigt att se framtiden an i ljusa färger. Att vara pessimistisk hjälper ingen, varken Dig själv eller andra. Men det gäller att ha kraft att ta tag i sitt eget liv. Det kommer inga stekta sparvar flygande om Du inte själv bemödar Dig om att göra Ditt bästa.” Och till arbetslösa ungdomar gav han följande råd i en intervju för *Dagens Industri*: ”Man kan vara så fräck att man går och knackar dörr. Det gäller att sälja sig själv. [...] Man får aldrig ge upp. Försök slutföra en examen som ändå ger en plattform att stå på.”

Meritokratin som ideologi saknar som bekant inte sina kritiker bland såväl svenska som internationella samhällsvetare, journalister och debattörer; i praktiken ses den nämligen sällan som ett uttryck för vad den lovar, nämligen rättvisa förutsättningar för alla att nå såväl social som ekonomisk framgång (se t.ex. Kennedy & Power 2008; Littler 2018; Sandels 2020; Larsson 2023). Tvärtom har meritokratin i framför allt utbildningssammanhang beskrivits som ett sätt att särskilja och premiera vissa grupper framför andra, vilket antas gynna de redan privilegierade. *Old-boy network* är ett populärt uttryck i Storbritannien som där sammanfattar betydelsen av elitskolor och elitutbildningar för de gamla och etablerade nätverk och grupperingar som styr samhället; liknande tendenser finns givetvis även i Sverige (se t.ex. Sandgren 2022; Persson 2023). Likväl har traditionella meritokratiska argument stort genomslag i debatten, där tron på *self-made persons* är stark; idén om den ansvarstagande, aktiva, energiska, entreprenöriella, produktiva och hälsosamma människan förs ofta och gärna fram som ett ideal i vårt marknadsinriktade och företagsekonomiserade samhälle (se Friedman m.fl. 2024; Holmqvist 2024), där ju näringslivseliterna alltså i dag har en dominerande position.

Dessa grupper är inte vilka eliter som helst, utan de som numera, mot bakgrund av Sveriges sedan flera decennier tillbaka betydande nyliberalisering, genom bland annat omfattande avregleringar och privatiseringar samt borttagande av bland annat förmögenhets- och fastighetsskatterna (se t.ex. Hartmann 2011; Szebehel & Meagher 2017; Blix & Jordahl 2021), kommit att bli centrala maktbärare och förebilder. Från att historiskt ha varit socialt ringaktade, har de ekonomiska och finansiella eliterna blivit en betydande statusgrupp i det svenska och globala samhället, med ett inflytande som sträcker sig långt utöver de ekonomiska institutioner och företag som de kontrollerar (se Cousin & Chauvin 2014; Atkinson 2021; Alfani 2023; Kantola och Kuusela 2024).

Studieobjektet: Djursholm¹

Min studie 2010–2015 av Djursholm som ”Sveriges ledarsamhälle” (se Holmqvist 2015) hade ett explorativt anslag och utgick inte från några teorier om meritokrati; i stället växte dessa frågor fram ur det insamlade materialet och det allmänna intrycket av samhället, där en av mina huvudsakliga slutsatser var att djursholmarnas sociala och ekonomiska framgångar inte primärt kunde tillskrivas klassiska meritokratiska förmågor och dygder, utan i stället handlade om deras sociala, kommunikativa och estetiska förmågor. Jag hade alltså inte från början en klar plan att studera hur meritokrati kommer till uttryck i samhället, utan analyserade först i efterhand studien utifrån detta begrepp, specifikt tolkat så att meritokrati uttrycker en människas flit, engagemang och intellektuella och analytiska förmågor (se Themelis 2008; Mijs 2016; Holmqvist 2023a).

Den ursprungliga studien gjordes utifrån följande huvudsakliga metoder:

1 De empiriska citaten har tidigare publicerats i Holmqvist 2015.

Formella intervjuer – planerade möten och samtal med människor, som föregicks av en förfrågan (oftast per mejl) om att träffas. Sammanlagt 207 personer intervjuades ur följande två kategorier: (a) djursholmare: människor som bodde eller hade bott i Djursholm; (b) anställda: människor som arbetade eller hade arbetat i Djursholm, till exempel byggarbetare, anställda på restauranger och på bankkontor. Den första gruppen bestod av 128 personer. Vid planeringen av intervjuerna hade jag inte en plan om en strikt ålders- och könsfördelning, men försökte i mina kontakter att uppnå en någorlunda god balans. Kontakter med privatpersoner togs i allt väsentligt genom redan genomförda intervjuer, där jag brukade avsluta med att fråga om hjälp med att träffa fler personer; urvalet styrdes i så måtto delvis av dem jag redan träffat. Flera personer återkom också spontant efter avslutad intervju med tips om personer som de tyckte att jag borde träffa. I andra fall tog jag dock kontakt själv, framför allt med kända invånare. I de flesta fall skedde intervjuerna enskilt, men i vissa fall med till exempel två makar/sambor och/eller med barn och ungdomar.

Särskilt stor vikt lades vid att studera förskolorna och skolorna och att där träffa olika personalkategorier: förskolechefer och pedagoger inom förskolorna; rektorer, biträdande rektorer, lärare inom olika ämnen (såväl teoretiska som praktiska), samt inom såväl grund- som gymnasieskolan fritidsassistenter, specialpedagoger, sjukvårdspersonal, vaktmästare, administrativ personal och bibliotekspersonal.

Intervjuerna varade som regel 45–60 minuter och samtliga genomfördes mot löfte om anonymitet och att ingen bandinspelning gjordes. Detta visade sig vara särskilt viktigt för gruppen anställda. Efter respektive intervju renskrev jag mina anteckningar i ett worddokument. De citat som presenteras i denna artikel är alltså inte direkta citat från bandinspelningar, utan citat så som jag har nedtecknat utsagor under intervjuerna. Fas i studien påverkade i hög grad de frågor jag ställde, men givetvis också urvalet av respondenter.

Informella samtal och intervjuer – spontana möten och diskussioner med människor i Djursholm som jag mötte på gator och torg, på biblioteket, i butiker, på restauranger, på fester och mingel, på badstranden, i tennisklubben, på skolor och förskolor och så vidare. Dessa samtal fördes med såväl kategorin djursholmare som kategorin anställda. Det är svårt att uppskatta hur många samtal det rör sig om, men det var en ansevärd mängd under fem års tid. I ett fåtal fall var min identitet som forskare inte känd i dessa situationer, men i de flesta fall var den det, till exempel vid middagar som jag deltog i hos privatpersoner eller föreningar. De informella samtalen och intervjuerna var ett viktigt komplement till de formella intervjuerna, skedde hela tiden under studiens gång och bidrog till mitt intryck och min tolkning av Djursholm. De var särskilt viktiga när jag besökte skolor och förskolor för att så att säga småprata med föräldrar och skolpersonal.

Observationer. En viktig del av min undersökning var de observationer som jag gjorde under studiens gång. Under perioden 2010–2015 vistades jag intensivt i samhället, dels i offentliga miljöer såsom biblioteket i Djursholm, Djursholms torg, Djursholms begravningsplats med mera, dels i olika verksamheter och föreningar som jag hade blivit inbjuden till (inte minst skolor och förskolor) och dels i de många hem som jag

besökte i samband med intervjuer eller som inbjuden till middag och fest. Jag var i samhället dag som kväll, vardag som helg, till exempel vid olika offentliga arrangemang som nationaldagsfirandet och julmarknaden. Jag tog också ofta promenader, cyklade eller joggade i Djursholm, allt för att få ett så rikt och varierat intryck av miljön och samhället som möjligt.

Artiklar, böcker, webbsidor med mera. Ett viktigt material för min förståelse av Djursholm var skriven information i olika former. Jag sökte aktivt på nätet efter artiklar, webbsidor med mera som kunde ha ett relevant innehåll, allt från artiklar om Djursholm av journalister till nekrologer och födelsedagsartiklar om djursholmare i tidningar. Under en period följde jag bloggar samt tog via Facebook och andra sociala medier del av olika verksamheter, till exempel ungdomsgården vid den lokala gymnasieskolan. En särdeles viktig källa i sammanhanget var hembygdsföreningens skriftserie, som bland annat hade flera nummer om skolorna i Djursholm.

Statistiskt material. För studiens räkning beställde jag statistiskt material från Statistiska Centralbyrån, Brottsförebyggande rådet och Socialstyrelsen rörande olika förhållanden, till exempel statistik över djursholmarnas inkomst och förmögenhet, vilka typer av brott de blir lagförda för samt vilka typer av läkemedel som förskrivs dem. Det specialbeställda statistiska materialet var ett väsentligt stöd för de intryck som jag fick genom andra källor, till exempel statistik från Skolverket om provresultat på nationella prov hos eleverna i Djursholm.

Enkäter. Jag genomförde ett flertal enkäter på förskolor (riktade till föräldrar) och skolor (riktade till barn och ungdomar), såväl traditionella som webbenkäter. Dessa enkäter hade inte några statistiska ambitioner, utan tjänade som stöd för de kvalitativa intervjuer och samtal som jag hade gjort med olika kategorier av respondenter, till exempel föräldragruppen.

Näringslivseliterna och meritokratin i praktiken: några empiriska observationer

När jag gjorde min studie av Djursholm kom jag tidigt att särskilt intressera mig för hur det var att växa upp där, och därmed hur morgondagens djursholmare formades och danades som "framtida ledare". Som jag senare kunde konstatera i min studie av Handelshögskolan i Stockholm (Holmqvist 2018), ett privat universitet som länge fungerat som språngbräda till inflytelserika och välbetalda arbeten inom framför allt det privata näringslivet i Sverige och utomlands, har Djursholm varit en mycket betydande och pålitlig leverantör av studenter dit; det finns helt enkelt en röd tråd mellan en uppväxt i Djursholm och en utbildning på Handels – och vidare till ekonomisk makt och politiskt och moraliskt inflytande i samhället i stort. Den lokala gymnasieskolan i Djursholm kallas till och med skämtsamt i samhället för "Handelsträdgården". Det vill säga: de förmågor och värderingar barn och ungdomar förvärvar tidigt i Djursholm utifrån en viss social logik är inte oviktiga för att förstå hur de sedan utövar makt och inflytande, i näringsliv, stat och andra centrala samhällssfärer.

Ett konkret uttryck för "merit" i Sverige är skolbetyg; för att komma in på en för

makteliten så central skola som Handels i Stockholm krävs vanligen mycket höga "meritvärden", det vill säga summan av betyg. Detta är naturligtvis någonting som både elever och föräldrar är väl medvetna om i Djursholm. Skolorna och lärarna i Djursholm, främst de på den lokala gymnasieskolan, Viktor Rydberg Gymnasium, VRG, får därmed en avgörande roll, vars pedagoger både kan utveckla och höja elevernas kunskaper och därmed betyg (meritvärden) och fungera som ett slags grindvakter in till den framtida elitens rum och miljöer genom att agera betygsättare och därmed myndighetsutövare. Mot bakgrund av Djursholms historia och kultur som ett "ledarsamhälle" är det därför inte så konstigt att föräldrarna i samhället, och de organisationer som företräder dem, vill ha ett finger med i hur skolorna drivs, ett engagemang som förvisso inte är unikt för just Djursholm, men som kan ses som ett viktigt uttryck för hur meritokratin i praktiken fungerar hos näringslivseliterna.

I enlighet med denna artikels syfte, nämligen att studera hur meritokratin kommer till praktiskt uttryck i Djursholm, kommer jag i det följande att redovisa mina observationer om hur näringslivseliterna, och deras barn, försöker tolka och omförhandla vad meritokrati är för någonting, och hur deras meritokrati uttrycks, med specifikt fokus på skolorna i samhället. Jag kommer inledningsvis att beskriva relationen mellan skolpersonal och föräldrar och barn i Djursholm, som utgör grunden till att förstå hur meritokratin kommer till praktiskt uttryck i Djursholm genom dess tydligaste instrument: betygsättningen av elevers ämneskunskaper.

Flera representanter för föräldraföreningarna i Djursholm betonade förvisso i samtal med mig att deras uppgift *inte* var att påverka skolornas organisation eller pedagogik. En person sade:

Vi i föräldraföreningen markerar tydligt att vi inte kan gå in i skolan och lägga oss i den praktiska driften av skolan, eller ha synpunkter på den övergripande pedagogiska idén. Det är skolans ansvar att driva skolan och vi har förtroende att de gör det på bästa sätt.

En annan representant menade att "vi lägger oss inte i det som rör själva skolarbetet, läroplanen eller lärarnas prestationer. Om en enskild lärare får klagomål på sig av elever eller föräldrar, är det inte vår sak som förening."

Likväl uppfattades föräldrarna bland de skolanställda på olika skolor i samhället som jag intervjuade som potenta, mäktiga och angelägna att bestämma. Det fanns i sammanhanget en dov "hotfullhet" i fråga om vad som kunde ske om man som skolanställd inte så att säga hade med sig föräldrarna på tåget. En rektor uttryckte: "Det är väldigt starka föräldrar här med en stark vilja. Det krävs att man har en rejäl teoretisk utbildning och vet vad man talar om. Här råder höga förväntningar och du är granskad och sedd." En annan rektor beskrev det på följande sätt:

Föräldrarna är mäktiga här och det är de dels naturligtvis genom sin utbildning och ofta goda positioner i arbetslivet som har gett dem erfarenhet kring hur man talar, vilka kanaler man ska gå på, hur man formulerar sig i mejl, och så vidare,

men dels också för att de är så civiliserade. De är inte alls burdusa, utan vänliga och trevliga. Det blir ytterst sällan några öppna konflikter, eller hårda ord, utan allt sker på ett mycket sympatiskt sätt.

Skolorna i Djursholm brottas generellt inte med några allvarliga sociala problem såsom våld och hot eller öppen droghandel, men skolledare upplevde allmänt en problematik i form av ett överdrivet föräldraengagemang. En rektor menade att mycket av hennes tid som rektor ägnades åt att kommunicera med föräldrarna: "En skillnad mot de skolor där jag jobbat tidigare, är att här tar föräldrarna själva kontakt i mycket högre grad. På andra skolor är det rektorn som kontakter föräldrarna i normalfallet, till exempel för att förmedla information eller vid problem med en särskild elev. Men här vänder sig föräldrarna ofta till mig både med krav på information om stort och smått och för att klaga på hur någon av mina medarbetare är."

Flera lärare sade också till mig att de upplevde sig som en tämligen utsatt grupp vad gällde just relationen till föräldrarna, och att de kunde se detta som en betydande negativ aspekt av arbetet. Som två av dem uttryckte saken i sina respektive intervjuer:

Här är alla väldigt noggranna med hur man uttrycker sig, inte minst i mejl. Man är rädd för tråkiga konsekvenser om det blir fel. Du måste ha koll på allt det juridiska. Så är det naturligtvis inte i många andra samhällen.

Under mina många år som lärare här, har jag då och då råkat ut för föräldrar som på olika sätt låtit mig veta att de är advokater. Det kan till exempel vara genom att de mejlar där det står deras titlar. Det är naturligtvis en form av påtryckning. Jag ringde faktiskt till Advokatsamfundet och de sade att det inte är OK att skicka ett mejl med advokattiteln när det gäller ens barn i skolan. Vi är ju myndighetsutövare som lärare. Det är otillbörlig påverkan. [...] Självklart påverkas man av föräldrarnas arbeten. Om man vet att pappan är asfatsläggare eller om han är chef för ett välkänt företag, ja det påverkas man av på ett eller annat sätt, till exempel hur man pratar och resonerar kring barnets utveckling. Många av våra föräldrar har ju som yrke att påverka sin omgivning enligt sina intressen. De är drivna i det här.

Föräldrar som jag pratade med framstod dock överlag som medvetna om att deras engagemang och intresse för förskolorna och skolorna i många fall kunde upplevas som krävande av skolpersonalen. En pappa tillstod följande:

Det finns en ganska god insikt bland föräldrarna att vi kan vara en ganska jobbig grupp för personalen att hantera. Det ställs krav och man lägger sig i. Vi är ju människor som är vana att bestämma och uppfattar oss nog också som hyfsat kompetenta. Men när det kommer till det egna barnet, då glömmar man det och kör på och kräver det bästa. Det är nog mänskligt.

Men inte bara föräldrakollektivet i Djursholm kan ses som en kraft gentemot framför allt lärarna; även eleverna vill kunna utöva inflytande. På flera sätt kunde lärare uppleva att de till och med uppträdde socialt överlägset och att de så att säga tog sig friheter gentemot dem, underförstått att lärare var dem socialt underlägsna. En lärare exemplifierade med följande: "När jag kör upp till skolan, retar jag mig på att eleverna inte flyttar på sig när de ser att jag kommer med bilen. De är väluppfostrade på ett sätt, men också medvetna om sitt värde." En kollega till henne berättade att "visst finns det en viss arrogans bland en del ungdomar här. Vi har varit tvungna att prata med dem om att man inte bara reser sig upp i matsalen och lämnar sin tallrik, och det står det numera även på skyltar utanför matsalen. Det är en inställningsfråga. Personalen här är inte deras 'servicemän'."

Den ofta väl utvecklade sociala och kommunikativa förmågan bland Djursholms barn och ungdomar, något som jag själv kunde notera vid ett flertal tillfällen, påverkar också relationen till personal inom förskolor och skolor. En lärare menade att "eleverna är välutbildade, välartikulerade och artiga. Det är bra på ett sätt. Föräldrarna och barnen vet vad de har för rättigheter och vad vi som skola har för skyldigheter gentemot dem. På många andra skolor accepterar nog elever och föräldrar mycket av det som sägs från skolorna. Så är det inte här." En annan lärare förklarade att kollegorna på hans skola har en speciell relation till eleverna på grund av det utvärderingssystem som finns, vilket handlar om att ge eleverna möjlighet att bedöma lärarna: "Det är inte direkta frågor om lärarens kompetens, sätt och stil, utan mer om 'variation i undervisningen' och liknande. Men visst handlar det om att ge eleverna en möjlighet att uttrycka åsikter om enskilda lärare." Som skolanställd har man heller inte alltid mycket att sätta emot, trots att man formellt sett är myndighetsutövare, särskilt mot bakgrund av att skolledningarna i Djursholm ofta kan sammanfalla med djursholmarna själva. Det hela framstår dock inte som nytt: i en artikel i Djursholms samskoleförenings årsskrift från 1944 beskrivs hur elever utövade "en andlig, ibland rent av kroppslig terror mot nästan försvarslösa pedagoger".

Sammantaget kan det betydande sociala trycket på skolpersonalen från föräldrars och elevers sida påverka det främsta uttrycket i skolans värld för meritokrati, nämligen betygsättningen. Som en av lärarna sade: "Om man sätter fel betyg i elevens ögon kommer först gråtattacken, sedan föräldraattacken."

Att föräldrar – och elever – i Djursholm på olika sätt försöker påverka lärare och rektorer i stort och smått, medvetet och omedvetet, har förstås att göra med att de är så centrala för barnens framtid genom sin myndighetsutövande funktion som betygsättare. Man kan helt enkelt inte bara "låta meritokratin ha sin gång", utan vill själv utforma hur den fungerar i praktiken, vilket visar att meritokratin i högsta grad är en social och kontextuell konstruktion, och därmed ett uttryck för makt och intressen (se Kennedy & Power 2008; Khan & Jerolmack 2013; Littler 2018). Betygen blir till en sorteringsmekanism, där de med höga betyg de facto *har* "goda meriter" medan de med låga betyg inte har det – detta utifrån en tämligen snäv syn på vad som utgör merit, nämligen en typ av poäng för antagande till högre utbildning.

Så här uttrycker sig två lärare på skolorna i Djursholm i sina respektive intervjuer om betygen och deras betydelse:

Barn på låg- och mellanstadiet är som barn är mest. På högstadiet och gymnasiet funkar inte den ideologin. Då märks de studiesvaga och man måste hålla skenet uppe mycket tydligare. Betygen graderar ju inte bara dina kunskaper, utan även din person. De som inte får höga betyg då, uppfattas som mindre smarta. Man gör skillnad på barn och barn. [...] Höga betyg betyder allt. Dels är det viktigt rent karriärmässigt, annars kommer du inte in på vissa utbildningar. Dels är det viktigt socialt här.

Vi måste ofta prata *good enough* bland våra elever och säga ”du har gjort ditt bästa, och det är jättebra, det duger fint!” Men ofta känns det som vi pratar för döva öron. Det är bara de bästa betygen som gäller. Lyckas man inte fullt ut, då blir man oerhört besviken.

Men höga betyg är inte bara viktigt för den enskilde eleven och hans eller hennes familj, sett som ett uttryck för deras ”meritokratiska värde” som personer; de är också av stor betydelse för Djursholms status och position som ”ledarsamhälle”. En lärare förklarade:

Skolan har ett rykte om sig att ha höga betyg, och det stämmer ju även i verkligheten. Därför finns det säkert en förväntan och en press på eleverna som kommer in här att även de ska få höga betyg. Ett lågt betyg i en skola med höga betyg är ett hårt slag mot självbilden. [...] Skolan vill också upprätthålla sin image av elitskola. Hur skulle det se ut att ha skolor i Djursholm där stora grupper av eleverna inte fick godkänt, eller där man bara var en medelskola? Det stämmer inte överens med samhällets självbild. Alla, elever, föräldrar, skolan, jobbar på att de höga betygen ska bestå.

Denna insikt var också allmän bland de föräldrar som jag intervjuade. En av dem uttryckte: ”Skolorna är mycket bra här. Men sätter lärarna för höga betyg? Det finns ju en förväntan bland både barnen och föräldrarna att man ska ha toppbetyg. Det kan bli ett enormt tryck på lärarna och skolan, inte uttalat utan mer sublimt. Vad skulle hända med exempelvis VRG om man började sätta lägre betyg än vad man gör i dag? Hur skulle man se på det i Djursholm?”

Lärare på olika skolor i Djursholm som jag intervjuade menade vidare att de höga betygen bland eleverna överlag förvisso knappast kunde sägas bero på att eleverna i Djursholm i en intellektuell och analytisk bemärkelse skulle vara mer begåvade och intelligenta än andra elever, det vill säga de speglade inte de klassiska meritokratiska idealen om intellektuell och analytisk stringens. Som två av dem sade i sina respektive intervjuer:

Att våra elever skulle vara mer begåvade än elever på andra skolor är en väl etablerad myt här. Men när alla får göra nationella läs- och skrivtester så uppvisar vi skrämmande låga resultat. [...] Det man ändå frågar sig är hur det är möjligt för dessa elever att ändå få så höga betyg, att ändå få MVG.

Det här är en ganska vanlig skola rent kunskapsmässigt. När vi gör nationella tester ligger vi på medel. Det är inte jätteduktiga barn här. Många av mina lärarkollegor säger ibland: "Här har vi så många duktiga barn." Och visst är de duktiga, flinka och artiga och kan föra sig och ge ett gott intryck. Men de avviker inte nämnvärt kunskapsmässigt. Dessutom har vi ju faktiskt ganska många barn med särskilda behov, som hade halkat efter mycket om vi inte lade ner stora resurser på dem. [...] Jag som har arbetat på flera andra skolor runt om i landet tycker att det här är en skola som alla andra, men bland mina kollegor som bara har arbetat här är intrycket att skolan är unik, att eleverna är särskilt duktiga.

En lärare påpekade särskilt i sammanhanget att det finns en föreställning i Djursholm att kraven på skolorna skulle vara högre där. Med hänvisning till många års arbete på andra skolor menade hon dock att det varken är lättare eller svårare i Djursholm:

Om man har en skola med det ryktet tror jag också att det går lättare att få hjälp för studiesvaga elever, liksom att ställa krav på skolan att allmänt sänka kraven för att det inte ska bli fel nationellt. Men vad som då skulle hända vore att det blir lättare här än på andra skolor. Och kanske är det redan så, vi lägger ju mycket resurser på elever med olika så kallade behov och så har vi ju det här trycket från ledning, elever och föräldrar om att sätta höga betyg. Och att någon skulle få IG [i dagens system E] är en *no option*.

Det fanns också bland de betygssättande lärare som jag pratade med en upplevelse av att föräldrarna, och i viss mån även eleverna, hade en direkt inverkan på det betyg som sattes. Det "föräldraengagemang" som redovisades innan kan därvidlag ses som en vilja till inflytande över betygssättningen och därmed den meritokratiska logik som den vilar på. Som två av dem sade:

Betygskulturen handlar om att hellre fria än fälla. Om det står och väger mellan VG och MVG, då bör du sätta MVG. Då slipper du bråk. Föräldrarna här tvekar inte att bli aktivister. Sätter du inte högsta betyg, då blir det en reaktion. Det här vet ju lärarna om, såklart. Att sätta G+ i Järfälla, då är föräldrarna nöjda med det.

Många föräldrar här är ju så rutinerade och drivna i att styra och hantera människor att vi lärare är en liten munsbit för dem. Det är ju ofta deras jobb. De kan gå på unga, kvinnliga lärare som kan ha det ganska tufft. När det gäller det egna barnet är du ganska subjektiv. De kan hela galleriet från hot till manipulation där allt handlar om att påverka dig som lärare att sätta högre betyg. En del lärare har råkat illa ut.

Men det är inte bara föräldrar som kan agera för högre betyg, utan även elever. En lärare sade: "Barnen är väldigt bra på att förhandla, de är duktiga på att prata, det är klart att man kan bli påverkad av det och kanske ändrar ett lägre betyg till ett högre

för någon enskild uppgift.” En annan lärare menade att ”man kan bli bombarderad av olika argument om varför betyget inte är det rätta, här gäller det att kunna stå pall”. Ytterligare en lärare hävdade att ”eleverna här tar för sig. De är vana att prata för sig, att förhandla till sig förmåner, till exempel tider för prov eller inlämningsdatum.” En kollega till honom ansåg att det fanns ett allmänt tryck på honom och hans kollegor att då och då se mellan fingrarna vid betygsättningen, ”annars kan man uppfattas som en rigid och oflexibel byråkrat”.

En viktig förklaring till de höga betygen i Djursholm är naturligtvis hårt arbete och engagemang i skolarbetet från elevernas sida. Djursholm kan på flera sätt sägas vara en studie- och prestationsorienterad kultur i så motto att man strävar efter höga betyg och är beredd att kämpa för att få dem, helt i enlighet med en dominerande föreställning om traditionell meritokrati som ett uttryck för kunnande och analytisk förmåga. Djursholm har också ett bildningsideal historiskt sett, där sådana kulturpersoner i samhället som Natanael Beskow, Elsa Beskow, Verner von Heidenstam och inte minst Viktor Rydberg lever kvar i det kollektiva minnet.

Som framgår av det ovan sagda kan det likväl finnas andra betydande förklaringar till de höga betygen, som har mindre att göra med elevernas kunskaper eller flit och mer att göra med deras och föräldrarnas förmåga att utöva *ledarskap*, det vill säga att styra och leda sig själva och sin omgivning, både genom sociala förmågor i form av engagemang, aktivitet och ett entreprenöriellt förhållningssätt till livet och genom estetiska förmågor i form av kroppsliga och fysiska uttryck, såsom tonläge, rörelsemönster, klädval och liknande. Dessa kan sammantaget ses som olika ”genvägar” för att utbildningen genom (höga) betyg ska bekräfta den sociala status man menar sig ha förtjänat genom att ha vuxit upp i Djursholm. Att omforma meritokratin på detta sätt uppmuntrar naturligtvis inte vare sig elever eller föräldrar till seriöst intellektuellt eller konstnärligt arbete, men ligger mer i linje med en entreprenörs attityder och moral. Sammantaget leder detta till formandet av rent antiakademiska dispositioner, där i stället andra egenskaper utvecklas och etableras, vilka i praktiken blir de reella meriterna.

Diskussion

Enligt en traditionell beskrivning av meritokratin beror människors status och position på deras intellektuella förmågor och formella meriter, kunnande och kompetens – vilket är någonting som inte minst näringslivets eliter gärna framhåller som förklaring till deras betydande sociala och ekonomiska privilegier i dag (se Kennedy & Power 2008; Khan & Jerolmack 2013; Noble & Roberts 2019; Mijs & Savage 2020; Friedman m.fl. 2024). Men gång på gång visar det sig att idén om meritokratin inte ger en riktig beskrivning av verkligheten, vilket är skälet till att sociologer ofta talar om ”myten om meritokratin” i samhället. Exempelvis finns det gott om mycket kompetenta och dugliga personer bland Sveriges invandrare och funktionsnedsatta som aldrig lyckas bli ”anställningsbara” eller som får nöja sig med det som i litteraturen har kallats för ”skitjobb” (se Garsten & Jacobsson 2004; Holmqvist 2009; Seing 2014). Som ideologi ser meritokratin främst till utbildning som lösning på människors arbetslöshet, bristande

möjligheter och utanförskap. Utbildning betraktas som nyckeln till integration och anställningsbarhet, oavsett vem man är och varifrån man kommer. Det är naturligtvis rätt tänkt, men sällan är det formella kunskaper som avgör människors framgång på arbetsmarknaden eller deras sociala position och status i stort (se t.ex. Sandgren 2022; Persson 2023).

Djursholm är ett tydligt exempel på detta. Där har meritokratin anpassats och omformats till invånarnas ideal och föreställningar om vad ”kunskap” och ”merit” är för någonting; i en sådan miljö vet man också hur man på ett handfast och praktiskt sätt ”rundar” den traditionella meritokratin. De mycket goda skolresultaten, till exempel, kan alltså inte bara förklaras av elevernas flit, intelligens och engagemang, utan måste också förstås sociologiskt, som ett uttryck för makt och intressen; ett välkänt fenomen som givetvis inte inskränker sig till Djursholm.

Man kan kanske tycka att det sätt på vilket näringslivseliterna och deras barn praktiserar meritokrati i Djursholm är omoraliskt, till och med orättvist; det är också något som impliceras av den kritiska sociologiska litteratur som finns om så kallade elitskolor och elitsamhällen. Att föräldrar och även elever på olika sätt försöker att påverka lärare och rektorer vad gäller skolornas betygsättning ska dock i deras ögon inte ses som uttryck för detta; tvärtom är det ett moraliskt riktigt beteende i Djursholm och helt i enlighet med meritokratins etos så som näringslivets ledare och framgångsrika entreprenörer ofta praktiserar den. Näringslivet förväntar sig engagemang, handlingskraft och entreprenörskap, vilket detta uttrycker; därtill finns en självbild av social upphöjdhed i förhållande till framför allt lärarna som i en rent hierarkisk bemärkelse innebär att de är underordnade djursholmarna, inte minst i ljuset av att de djursholmska skolorna i allt väsentligt är lokala institutioner.

Missnöjet över ett betyg utgår därvidlag knappast från en analys av elevens faktiska kunskaper, utan från hans eller hennes sociala beteende. Ett lågt betyg, oavsett ämne, riskerar följaktligen att uppfattas som en kritik av personens vandel, för att använda ett i politiken aktuellt begrepp – inte av hans eller hennes kunnande. Det kan te sig provocerande i Djursholm utifrån den bild av den djursholmska livsstilen som är förhärskande. Ett VG (B) i matematik i stället för ett MVG (A) kan därför ses som lika mycket betyg på vandel som på kunskaper. Och då djursholmarna ofta uppfattar sig själva som ledare och som livsstilsföredömen och sociala förebilder, blir alla andra betyg än det högsta svårbegripliga. Föräldrainflytandet över elevernas betyg blir också till en klassisk maktpraktik, som barnen/eleverna kan observera och lära sig av. Som ledare i ett marknadsinriktat samhälle förväntas man inte vara passiv inför svårigheter eller besvikelser, utan aktiv och entreprenöriell. Ett flertal förhållningssätt kan tillämpas: hot, smicker, vädjanden – allt för att uppnå de syften man önskar (se Jackall 1988; Khurana 2003). Slutresultatet blir en meritokrati som fungerar enligt delvis andra regler än de gängse.

Jag kunde i min studie av skolorna i Djursholm observera andra exempel på detta, till exempel en upplevelse hos lärare att fusk bland elever var allmänt förekommande, liksom en omfattande dyslexidiagnostisering av elever, vilket gav dem studiemässiga fördelar i form av exempelvis förlängd provtid och möjlighet att göra prov muntligt i

stället för skriftligt. I så måtto kan exemplet Djursholm inte bara visa hur näringslivseliterna och deras barn använder sig av olika tillvägagångssätt för att skaffa sig fördelar gentemot andra grupper i ett samhälle som säger sig vara meritokratiskt; det visar också vägen för ett annat slags meritokrati än den traditionella, nämligen en meritokrati där "merit" stavas social och även estetisk och kommunikativ förmåga och kompetens. Det är också sådana meriter som gör eleverna "anställningsbara" för ledande positioner inom framför allt näringslivet (se t.ex. Rivera, 2016; Schleef, 2006) och som gör dem väl förberedda för en utbildning på en sådan skola som Handels, som i allt väsentligt erbjuder en utbildning som gör studenterna socialt och estetiskt förberedda för karriärer i näringslivet, men knappast klassiskt bildade (se Røbken 2004; Huzzard m.fl. 2017; Holmqvist 2018).

Det hela är inte begränsat till positioner inom samhällets ledande skikt: i dag förväntas alla skolelever vara "entreprenöriella", och de sociala och estetiska förmågorna är jämte det traditionella kunnandet av stor betydelse vid betygsättning och "meritering". Ej heller är föräldrapåverkan på lärare och rektorer någonting unikt för Djursholm. Samhället har i sann företagsekonomisk anda allmänt utvecklats i en riktning där karisma har kommit att ersätta kompetens som grund för meritering och anställningsbarhet; ett fenomen som absolut inte är begränsat till Sverige (se Garsten & Jacobsson 2004; Stevens 2009; Maxwell & Aggleton 2015; Van Zanten 2018).

Den gängse varianten av meritokrati har byggt på en idé om att klassresor ska vara möjliga att göra för alla och att alla ska få lika möjligheter, oavsett social bakgrund. Ytterst handlar detta om rättvisa, vilket kan förklara den stora satsning på skola och högre utbildning som gjordes i Sverige under 1900-talet. En känd företagsledare i Djursholm som jag intervjuade betonade för mig när vi satt i hans magnifika villa för intervjun att han hade Socialdemokraterna att tacka för sin framgång, då han kom från ett studieovant och intellektuellt och ekonomiskt fattigt hem. Men i takt med samhällets successiva nyliberalisering sedan 1980-talet har vad som kan anses vara meriter kommit att förändras, och social bakgrund och uppväxtmiljö har (återigen) kommit att bli allt viktigare för att skilja agnarna från vetet – även om paradoxalt nog nyliberalismens främsta apostlar, näringslivseliterna, gärna hävdar motsatsen. De har inte bara haft en central roll i utformandet av det marknadsinriktade Sverige; de har också en central roll i hur dess meritokrati ska fungera i praktiken och vad som ska anses vara "meriter" i dagens samhälle.

Att växa upp i en miljö som Djursholm är i och för sig inte utan problem och utmaningar – barn och ungdomar som jag intervjuade vittnade bland annat om en stor känsla av ensamhet och en stark press att "lyckas" och att ständigt prestera; det sociala klimatet människor emellan lämnar också mycket övrigt att önska många gånger – men fördelarna måste sägas överväga nackdelarna: här fostras barn och ungdomar till en framtida elit med de meriter som krävs, och här lär de sig hur ett befintligt system kan användas till deras egen fördel. I den nyliberala meritokratin är de klassresor som tidigare varit möjliga att göra betydligt svårare att lyckas med, då det helt enkelt är så viktigt i dag var man växer upp och i vilka skolor man går, det vill säga vilka sociala sammanhang man är en del av. Delvis handlar det om att få kontakter och nätverk,

men framför allt handlar det om att förvärva rätt sociala och estetiska dispositioner, det vill säga de meriter som leder till ”framgång”.

Slutsatser

Djursholm präglas naturligtvis liksom andra miljöer av meritokratiska dygder och ideal, men det är inte dessa som ger samhället dess unika karaktär och särprägel. En meritokrati är som sagt ett samhälle som bygger på föreställningen att en individs sociala värde främst utgår från vad han eller hon har åstadkommit utifrån sina kunskaper, meriter och intellektuella och analytiska färdigheter. Trots sin ofta solida akademiska utbildning skiljer sig dock knappast den typiske djursholmaren från den genomsnittlige svensken när det gäller intellektuell förmåga. Naturligtvis finns det undantag, men djursholmare har inte någon djupare kunskap om världen än folk i gemen. Det är alltså inte meritokratiska principer som ger Djursholm och dess invånare deras ledande ställning och gör samhället till ett ”ledarsamhälle”.

Meritokratin så som den uttrycks i teorin är utpräglat byråkratisk, men därmed också rättvis. Den bygger på regler och normer som alla har möjlighet att förhålla sig till; tanken är att alla ska ha en chans att lyckas, oavsett var man kommer ifrån. På så vis är meritokratin en mekanism för klassresor och social rörlighet. Visst har den sina brister som kan missgynna vissa grupper och visst har den många gånger kritiserats, men det slags korrumpning av meritokratin som mina observationer av näringslivseliterna i Djursholm pekar på är betydligt mer problematisk. Meritokratin i sin ideala form erbjuder därvidlag den bästa grunden för samhällsekonomin och ger för de flesta människor möjlighet till integration och sysselsättning. Men frågan är mer jordnära än så. Jag tror till exempel att varje människa som i framtiden drabbas av en allvarlig sjukdom vill ha en läkare som handlar utifrån kunskap och beprövad erfarenhet, och inte en mindre kompetent person som lyckats bli läkare genom sina estetiskt, kommunikativt och socialt excellenta förmågor.

De näringslivseliter i Djursholm och liknande ledarsamhällen som leder och styr landets ekonomiska institutioner, som studerat på Handelshögskolan i Stockholm och där förfinat och kalibrerat sina meriter från uppväxten, som i mogen ålder konsekreras av statschef kung Carl XVI Gustaf och därmed ges en särställning av svenska staten och som allmänt framhålls som föredömliga i samhällsdebatten har under de senaste åren sett en enorm tillväxt av sina förmögenheter; antalet miljardärer bara växer. Ett besök i Djursholm ger syn för sägen: här investeras i dag stora pengar i ett liv som dessa grupper har förstått är väsentligt för deras och för deras barns fortsatta framgång. Det faktum att Djursholm och liknande samhällen i dag är i princip oåtkomliga för normalinkomstagare gör att näringslivseliternas sociala och estetiska exklusivitet kan förstärkas ytterligare. Den meritokrati som de och deras förbundna regelmässigt hänvisar till för att rättfärdiga sina privilegier är sålunda en meritokrati som inte är tillgänglig för alla, men som de flesta ändå påverkas av.

Jag har i den här artikeln försökt att problematisera näringslivseliternas föreställning om meritokratin, som bygger på en traditionell uppfattning om att den som studerar

flitigt och får höga betyg, arbetar hårt och målmedvetet, är allmänt företagsam och entreprenöriell och lever hälsosamt förtjänar sina ekonomiska förmögenheter och sin sociala position. Som jag försökt visa genom ett antal exempel från Djursholm är "meritokrati" och "meriter" dock inga entydiga begrepp; genom den påverkan som föräldrar och elever utsätter lärare och rektorer i Djursholms skolor för riskerar betygsättningen att korrumpas och bli orättvis, vilket kan leda till sådana uppmärksammade fenomen som "betygsinflation" och "glädjebetyg", något som till exempel uppmärksammats av Handelshögskolans rektor nyligen. Men den kan också leda till en omförhandling av vad som utgör "meriter", där sådana förmågor som aktivitet, entreprenörskap och energi får större faktisk betydelse än förvärvandet av reella kunskaper samt förmåga till problematisering och kritiskt tänkande, det vill säga det som traditionellt sett har betraktats som viktiga meriter och färdigheter i ett kunskapssamhälle som Sverige. Detta rimmar illa inte bara med meritokratis upplysningsideal och tro på den klassiska utbildningens roll, utan också med dess ambition att främja ekonomisk rättvisa genom social rörlighet.

Tack

Jag är tacksam för konstruktiva synpunkter på artikeln av en anonym granskare och Sociologisk forsknings redaktör Christian Ståhl samt av Max Persson och Jon Sunnerfjell. Min studie av Djursholm finansierades genom ett anslag från Riksbankens jubileumsfond.

Referenser

- Alfani, G. (2023) *As gods among men. A history of the rich in the west*. Princeton: Princeton University Press.
- Atkinson, R. (2021) *Alpha city. How London was captured by the super-rich*. London: Verso.
- Blix, M. & H. Jordahl (2021) *Privatizing welfare services. Lessons from the Swedish experiment*. Oxford: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1996) *The state nobility. Elite schools in the field of power*. Stanford: Stanford University Press.
- Cervenka, A. (2022) *Girig-Sverige: så blev folkhemmet ett paradis för de superrika*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Cousin, B., S. Khan & A. Mears (2018) "Theoretical and methodological pathways for research on elites", *Socio-Economic Review* 2: 225–249.
- Cousin, B. & S. Chauvin (2014) "Globalizing forms of elite sociability. Varieties of cosmopolitanism in Paris's social clubs", *Ethnic & Racial Studies* 37: 2209–2225.
- Eriksson, B-E, M. Holmqvist & L. Sohl (2018) (red.) *Eliter i Sverige. Tvärvetenskapliga perspektiv på makt, status och klass*. Lund: Studentlitteratur.
- Friedman, S., C. Ellersgaard, A. Reeves & A. Grau Larsen (2024) "The meaning of merit. Talent versus hard work legitimacy", *Social Forces* 102: 861–879.
- Garsten, C. & K. Jacobsson (2004) (red.) *Learning to be employable*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gulbrandsen, T. (2019) *Elites in an egalitarian society. Support for the Nordic model*. London: Palgrave.
- Hartmann, L. (2011) (red.) *Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?* Stockholm: SNS.
- Holmqvist, M. (2015) *Djursholm. Sveriges ledarsamhälle*. Stockholm: Atlantis.
- Holmqvist, M. (2009) "Medicalization of unemployment. Individualizing social issues as personal problems in the Swedish welfare state. *Work, Employment and Society* 23: 405–421.
- Holmqvist, M. (2018) *Handels. Maktelitens skola*. Stockholm: Atlantis.
- Holmqvist, M. (2023a) "Consecration and meritocracy in elite business schools. The case of a Swedish student union", *British Journal of Sociology* 74: 531–546.
- Holmqvist, M. (2023b) *Kungen – Sveriges ledare*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Holmqvist, M. (2024) "Eliterna och företagsekonomiseringen av Sverige", *Sociologisk Forskning* 61: 111–114.
- Huzzard, T., M. Benner & D. Kärreman (2017) (red.) *The corporatization of business school: Minerva meets the market*. London: Routledge.
- Jackall, R. (1988) *Moral mazes. The world of corporate managers*. New York: Oxford University Press.
- Kantola, A. & H. Kuusela (2024) "Vanguard fantasies. The wealthy upper classes as politically spirited wealth elite establishment", *The Sociological Review* 72: 359–377.
- Kennedy, M. & M. J. Power (2008) "'The smokescreen of meritocracy.' Elite education

- in Ireland and the reproduction of class privilege”, *Journal for Critical Education Policy Studies* 8: 223–248.
- Khan, S. R. & C. Jerolmack (2013) ”Saying meritocracy and doing privilege”, *The Sociological Quarterly* 54: 9–19.
- Khurana, R. (2003) *Searching for a corporate savior. The irrational quest for charismatic CEOs*. Princeton: Princeton University Press.
- Larsson, P. (2023) *Riggat. Hur tron på meritokratin minskar chansen till en klassresa*. Stockholm: Atlas.
- Littler, J. (2018) *Against meritocracy. Culture, power and myths of mobility*. London: Routledge.
- Markovits, D. (2019) *The Meritocracy trap*. London: Penguin.
- Maxwell, C. & P. Aggleton (2015) (red.) *Elite education. International perspectives*. London: Routledge.
- Mijs, J. J., & M. Savage (2020) ”Meritocracy, elitism and inequality”, *The Political Quarterly* 91: 397–404.
- Mijs, J. J. B. (2016) ”The unfulfillable promise of meritocracy. Three lessons and their implications for justice in education”, *Social Justice Research* 29: 14–34.
- Noble, S. & S. Roberts (2019) ”Technological elites, the meritocracy, and postracial myths in Silicon Valley”, University of California, <https://escholarship.org/uc/item/7z3629nh>.
- Persson, M. (2023) *Turning privilege into merit. Elite schooling, identity, and the reproduction of meritocratic belief*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Rivera, L. (2016) *Pedigree. How elite students get elite jobs*. Princeton: Princeton University Press.
- Röbken, H. (2004) *Inside the ”knowledge factory”. Organizational change in business schools in Germany, Sweden and the USA*. Wiesbaden: DUV.
- Sandel, M. (2021) *The tyranny of merit*. London: Penguin.
- Sandgren, P. (2022) *Hur marknadsskolan splittrar Sverige*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Schleef, D. (2006) *Managing elites. Professional socialization in law and business schools*. New York: Rowman.
- Seing, I. (2014) *Activating the sick-listed. Policy and practice of return to work in Swedish sickness insurance and working life*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Stevens, M. (2009) *Creating a class. College admissions and the education of elites*. Harvard: Harvard University Press.
- Szebehely, M. & G. Meagher, (2017) ”Nordic eldercare – Weak universalism becoming weaker?” *Journal of European Social Policy* 28: 294–308.
- Themelis, S. (2008), ”Meritocracy through education and social mobility in post-war Britain: a critical examination”, *British Journal of Sociology of Education* 29: 427–438.
- Van Zanten A. (2018) (red.) *Elites in education* (4 band), London & New York: Routledge.
- Vikström, A. (2024) *The mediated representation of the super-rich. secrecy, wealth taxation and the tensions of neoliberal capitalism*. Diss. Örebro: Örebro universitet.

- Waldenström, D. (2024) *Richer and more equal. A new history of wealth in the West*. Cambridge: Polity.
- Young, M. (2008 [1961]) *The rise of the meritocracy*. London: Transaction.

Författarpresentation

Mikael Holmqvist är docent i sociologi och professor i företagsekonomi. Han är intresserad av arbete, organisation och makt, under senare år med ett särskilt fokus på ekonomiska och finansiella eliter.

Kontakt: mikael.holmqvist@sbs.su.se